

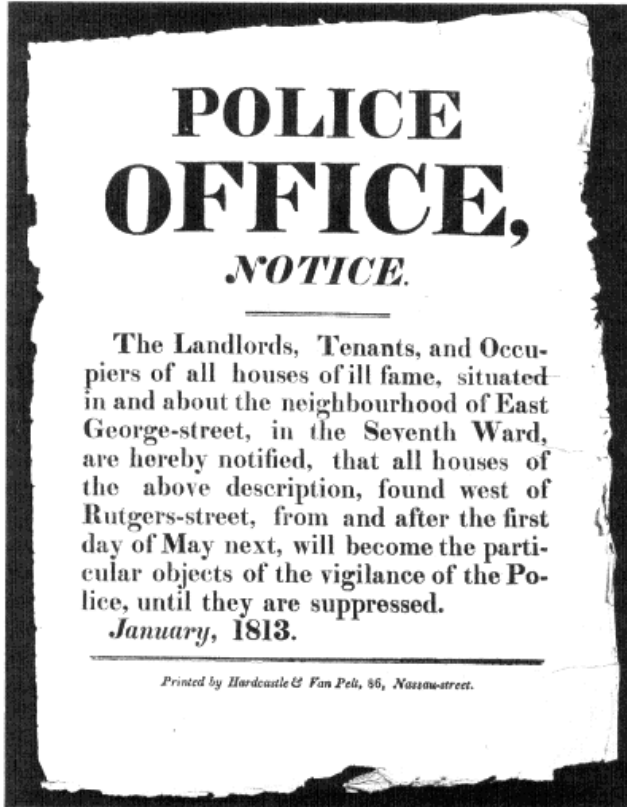
Yasal Düzenlemeler ve İnsan Hakları

Seks işçiliği birçok ülkede ya bütünüyle yasaklanmış ya da belirli kısıtlamalara tabi durumdadır. Eşcinsellikle ve kamu düzeni ile ilgili yasal düzenlemeler de seks işçilerinin aleyhine kullanılabilir. Yasaların uygulanması bölgeden bölgeye farklılıklar gösterebildiği gibi zaman içinde uygulanma biçimleri de değişebilmektedir. Bazı ülkelerde yasalar çok baskıcı olmasına karşın uygulama toleranslı olabilir. Bir kısım ülkelerin yasaları ise çok katı olmamasına karşın uygulama baskıcı bir nitelik alabilir.

Ülkelerin ticari seks ile ilgili yasaları incelendiğinde üç grup yasal düzenleme biçimi göze çarpmaktadır:

1. Düzenleyici (*regulatory*) yasalar: Sadece belirli koşullarda çalışıldığı takdirde seks işçiliğinin ceza yasası kapsamı dışında değerlendirildiği sistemdir. Genellikle kadın seks işçilerinin düzenli sağlık kontrollerine tabi tutularak devlet tarafından ruhsatlandırılan genelevlerde çalıştırılması bu grup dahilinde değerlendirilebilir. Örneğin Türkiye ve Yunanistan'da seks işçiliği yasaları düzenleyici niteliktedir.
2. Yasaklayıcı (*abolitionist*) yasalar: Bu tür yasaların genel olarak gerekçesi seks işçiliğinin ahlaki açıdan reddedilmesidir. Seks işçilerinin çalışmasının yasaklanması (*prohibition*) ve seks işçilerinin cezalandırılması (*punishment*) biçiminde uygulamalar olduğu gibi, seks işçilerine bir ceza öngörmeyen ancak seks işçilerine şiddet uygulayan ve sömüren kişilerin cezalandırılmasını (*criminalization of prostitution-related offences*) öngören uygulamalar da vardır. Örneğin Körfez

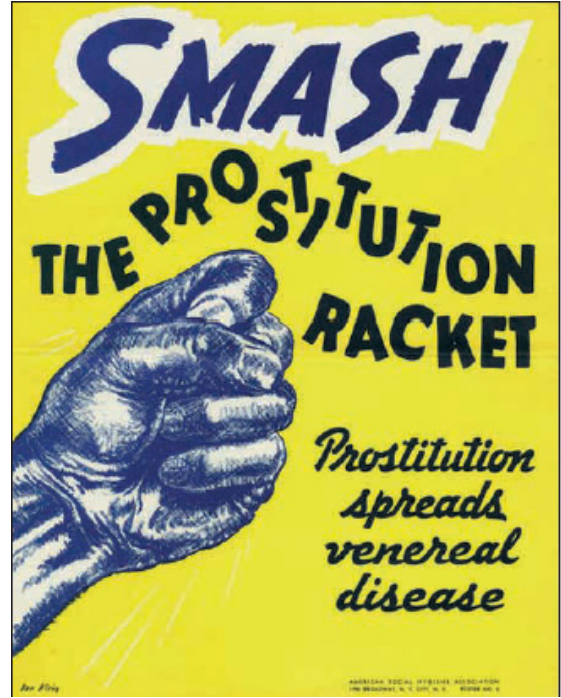
ülkelerinde ve ABD'nin pek çok eyaletinde seks işçiliği yapmak yasaktır ancak Batı Avrupa, Hindistan, Güney Doğu Asya, Kanada ve Latin Amerika ülkelerinin pek çoğunda seks işçiliği yapmak suç değildir. Müşteri bulmak, reklam yapmak, seks işçisinin gelirin el koymak, fuhuş için yer temin etmek, fuhşa yönlendirmek ve seks işçilerinin bir yerden bir başka yere gitmesini sağlamak benzeri eylemler ceza yasası kapsamında değerlendirilir. Son yıllarda İsveç'in müşterileri de cezalandıran yasal düzenlemesi ilgi çekmiştir. Ülkemizde kayıt dışı ticari seks için uygulanan ceza yasası maddelerinin yasaklayıcı nitelikte olduğu ileri sürülebilir.

19. yüzyıldan itibaren fahişeleri toplu halde izolasyona zorlayan ve ayrımcılık uygulayan yasalar gündeme gelmiştir.

3. Yasallaştıran ve suç olmaktan çıkaran (*decriminalization*) yasalar: Son yıllarda giderek

artan bir biçimde seks işçiliğini ceza yasası kapsamında çıkartılmasını savunan, hatta seks işçilerine aracılık eden kişilerin de uygulamalardan yararlanmasını isteyen görüşler seslerini duyurmaya başlamıştır. Seks işçilerinin örgütlü olarak kurumsallaşabildiği ülkeler başta olmak üzere bu görüşün giderek ağırlık kazanmasının bir nedeni, seks işçilerine yönelik HIV/AIDS önleme programları aracılığıyla seks işçilerinin sorunlarının sosyal çalışmacılar tarafından daha yakından gözlenebilmesi ve giderek daha fazla sayıda seks işçisinin sömürü koşulları dışında çalışma olanağı elde edebilmesidir. Bu görüşün savunucularına göre seks işçilerinin en önemli sorunu, toplum içindeki seks işçiliğine karşı olan ya da seks işçilerine acıyarak yaklaşan önyargılardan kaynaklanan ayrımcı, dışlayıcı ve suçlayıcı politikaların toplumda egemen olmasıdır. Seks işçilerine mağdur olarak yaklaşan politik görüş, seks işçilerini kurtarılması gereken cinsel şiddet mağdurları olarak görerek seks işçiliğini bir bütün olarak sonlandırmak istemektedir. Bu politikaların bir sonucu olarak uygulanmaya başlanan yasalar seks işçilerinin çalışma koşullarının daha da kötüleşmesiyle sonuçlanmaktadır.

Fahişeler her zaman cinsel yolla bulaşan hastalıkları yaymakla suçlanmıştır.

Fahişelerin cinsel yolla bulaşan hastalıkların yayılmasında rol oynayan önemli gruplardan biri olduğunun anlaşılması, 19. yüzyıldan itibaren fahişeleri toplu halde izolasyona zorlayan ve ayrımcılık uygulayan yasaların gündeme gelmesiyle sonuçlanmıştır. 20. yüzyılın ortasına kadar tüm dünyada fuhşu **düzenleyen** görüşler ve yasalar etkin olmuş, fahişeler toplu olarak denetlenebilir mekanlarda çalışmaya zorlanmışlar ve bu doğrultuda yapılan yasal düzenlemeler fahişelerin yaşamlarını bir kat daha zorlaştırmıştır.

20. yüzyılın başlarında “beyaz kadın ticareti” ne bir tepki olarak fuhuş sektörü yeniden gözden geçirilmiş ve giderek ağırlıklarını artıran feminist ve insan hakları merkezli görüşler seks işçiliğinin **yasaklanması** yolunda girişimlerin etkili olmalarını sağlamıştır. Bu bakış açısına göre fuhuş, bir cinsel şiddet biçimidir ve tüm fahişeler cinsel şiddet mağdurlardır. Ayrıca fuhuş, insanların seks sektöründe köle olarak kullanılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle fuhuş yasaklanmalı ve cinsel kölelik son bulmalıdır. 20. yüzyılın ortasından itibaren çoğu ülkede düzenleyici fuhuş yasaları kaldırılmış yerine yasaklayıcı yasalar konmuştur.

Yirminci yüzyılın son çeyreği fuhuş açısından iki önemli olguya tanıklık etmiştir. Bu olgulardan bir tanesi 80’li yılların başında AIDS salgınının başlaması ve diğeri Sovyetler Birliği’nin dağılmasıdır. Sovyetler Birliği’nin dağılması Doğu Avrupa ve Orta Asya’daki eski Sovyetlerde toplumsal açıdan yıkımlara neden olmuş ve bu ülkelerden dünyanın hemen hemen her köşesine bir kadın göçü başlamıştır. Bu kadınların büyük bir bölümü fuhuş sektöründe çoğu kez kölelik koşullarında çalıştırılmakta ve “insan ticareti mağduru” olarak tanımlanmaktadır. Fuhşa olan talebin “insan ticareti” olgularını artırdığını ileri süren görüş

Sağlık Kontrolü, Rue des Moulins (1894)
Henri Toulouse-Lautrec

taraflları fuhuş sektörüne yeniden kısıtlamalar getirmeyi istemekte ve fuhuş sektöründe yeni kısıtlayıcı düzenlemeler gündeme gelmektedir.

Yasal Düzenlemelere Ülke Örnekleri

Avustralya'yı oluşturan sekiz eyaletin her birinin fuhuş yasası farklıdır. Bazı eyaletlerinde yasal olarak genelevlerin açılmasına izin verilmektedir ve seks işçileri çalışma ve insan haklarından yararlanmaktadır. Bazı eyaletlerde ise yasaklayıcı yasalar yürürlüktedir. Bu ülkedeki seks işçileri fuhşun yasallaşmasını savunmaktadır ancak damariçi madde bağımlısı seks işçileri yasal çalışma hakları olmadığı için sağlıksız koşullarda çalışmayı sürdürmektedir.

Brezilya'da seks işçisi olmak suç değildir ancak genelev çalıştırmak, fuhuş için yer temin etmek, çocukları fuhşa teşvik etmek ve seks işçisinin gelirin el koymak suç teşkil etmektedir. Kadın seks işçileri arasında şiddete uğrayanlara rağmen genellikle hoşgörü gösterilmektedir.

Kanada yasaları da benzer biçimde seks işçiliğini cezalandırmamakta ancak zorlama, gelire el koyma, reklam yapma ve yer temin etme gibi eylemleri suç kabul etmektedir.

Danimarka'da gelirin tümü seks işçiliğinden kazanılmadığı takdirde seks işçiliği suç kapsamında değerlendirilmemektedir. Seks işçilerinin gelirlerine el koymak ve fuhuş için kadın temin etmek suçtur. 1973 yılında reklam yapmak serbest bırakıldığı için sokak fahişeliği neredeyse sona ermiştir.

Almanya'daki yasalar eyaletlere göre farklılık göstermektedir. Bazı eyaletlerde genelevlerin çalıştırılmasına resmi olarak izin verilmekteyse de seks işçilerinin iş yasalarından yararlanmalarını sınırlayan düzenlemeler mevcuttur. Çoğu kadın yasal sistemin dışında çalışmayı tercih etmektedir. Erkek seks işçilerine uygulanan yasal kısıtlamalar daha azdır.

Yunanistan'da seks işçiliği yasalarla düzenlenmiştir. Kadınların seks işçisi olarak çalışması için ülkemizde olduğu gibi kayıt altına alınmaları ve düzenli sağlık kontrolü yaptırılmaları gerekmektedir.

Hindistan'da geleneksel kast fahişeliği dahil ticari seks işçiliğinin tüm türlerini yasaklayan yasalara rağmen seks işçiliği ve insan ticareti çok yaygındır ve seks işçileri çok zor koşullar altında yaşamaktadır.

Kenya yasalarında seks işçiliği yer almamaktadır. Seks işçilerine karşı polis şiddeti çok yaygın olup partner değiştiren kadınlar bile seks işçisi olarak etiketlenilebilmektedir.

Hollanda'da seks işçiliği yasaldır, seks işçileri vergi öder ve yerel düzenlemelere tabidir. Yaygın inancın aksine seks işçileri çalışma yasalarından tam olarak yararlanamamakta ve

toplumsal dışlamaya uğramaktadırlar. Son yıllarda yabancı seks işçilerinin yasal mekanlarda çalışmaları yasaklanmıştır ve bu durumun yabancı seks işçilerinin yaşam koşullarını zorlaştırdığı ve insan ticareti mağduru olma risklerini artırdığı ileri sürülmektedir.

İşveç'te yeni bir düzenleme ile seks işçilerinin müşterilerine de ceza verilmektedir. İnsan ticareti ile mücadele eden örgütlerin çok desteklediği bu uygulamanın seks işçileri örgütleri tarafından fuhşu yer altına ittiği gerekçesiyle desteklenmediği bilinmektedir.

Yasaların Seks İşçileri Üzerindeki Etkileri

- Seks işçileri hastalık sigortası, işsizlik tazminatı, işgörmezlik tazminatı gibi çalışma güvencelerinden yoksun oldukları gibi, şiddete karşı da korumasızdırlar. İşyerleri genellikle sağlık ve güvenlik açısından yasal düzenlemelere tabi değildir.
- Seks işçileri tutuklanmamak için çok sık yer değiştirirler ve saklanmak zorunda kalırlar.
- Yasadışı ortamlarda daha çok bulunmak zorunda kalırlar.
- Polis tarafından uygulanan baskılar kendilerine güvenlerini azaltır.
- Fuhşun gizli olarak sürdürüldüğü yerlerde fuhş yapıldığının izlerini ortadan kaldırmak amacıyla genellikle prezervatif kullanımına izin verilmez.
- Müşterilerin de cezalandırıldığı durumlarda fuhş gizli yapılmak zorunda olduğundan seks işçisinin güvenli cinsel ilişki için pazarlık şansı ortadan kaldırılmaktadır..
- Seks işçilerine uygulanan şiddet, polis ve mahkemeler tarafından yeterince ciddiye alınmamaktadır.
- Üçüncü kişilerin seks işçileri ile ilişkisini yasaklayan düzenlemeler, seks işçilerinin kendilerini daha güvenli hissedecek yerlerde çalışmalarını engellemektedir. Seks işçileri bu durumda kendileri için daha tehlikeli olabilecek yalnız çalışmayı tercih etmektedir.
- Seks işçileri beslenme, kira ve diğer hizmetler için daha fazla ücret ödemek zorunda kalmaktadır.

Türkiye'de Yasalar ve Seks İşçiliği

Seks işçiliğini ve seks işçilerinin haklarını düzenleyen, hak ihlallerini ve suç oluşturan durumları saptayan Türkiye'nin de kabul ederek onayladığı uluslararası sözleşmeler ve ulusal yasalarda konuyla ilgili maddeler vardır. Anayasanın 90. maddesine 07.05.2004 gün ve 5170/7 sayılı kanunla, “usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmaların kanun hükmünde olduğu ve bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddia edilemeyeceği hususu eklenmiştir”. Görüldüğü üzere, taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ulusal mevzuat niteliğindedir ve hükümlerini yerine getirmek yasal zorunluluktur. Söz konusu yasal düzenlemeler insan haklarına, kişiliğine, onuruna saygıyı; işkence ve küçük düşürücü davranışlardan kaçınmayı, kadın-erkek eşitliğini geçerli kılmayı, ayırım gözetmemeyi, tüm taraf ülkelerinden talep ederek onları bu yönde yükümlü kılmaktadırlar. Çağdaş uygar bir toplumun temeli insan haklarıdır.

İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Yasalar

- 1948 BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- İşkence ve Küçük Düşürücü Muamelelerin Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler ve Avrupa Sözleşmeleri
- BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW)

Ticari “Seks Mağduru Çocuklar”a ilişkin Uluslararası Sözleşmeler

İncinebilir (*vulnerable*) olanlar, bir toplumun genel nüfusu içinde özel bakım ve özen gösterilmeye muhtaç kesimlerdir. Çocuklar genel nüfusun incinebilir kesimlerinden biridir. Nitekim, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin önsözünde çocukluk döneminde olanların bedensel ve zihinsel açıdan tam erginliğe ulaşmamış olmaları nedeniyle incinebilir oldukları ve bunun için de özel bakım, güvence ve korunmaya gereksinimleri bulunduğu işaret edilmektedir. İncinebilir çağdaki bir çocuk yüksek risk altındadır. Fuhuş sektöründe sömürülüyor olması onu iki misli risk altına sokuyor.

20. yüzyılın ikinci yarısından bu yana çocuk hakları ya da genel anlamda insan haklarına uluslararası alanda yapılan vurgu, çocuğun satışı, cinsel istismarını, fuhuş amacıyla ve/veya da pornografik malzeme olarak sunumunu, onun köle benzeri uygulamalara tutsak edilmesini önlemek üzere çeşitli yasal düzenlemelerin tasarlanıp, kabul edilerek yürürlüğe konmasına yol açmıştır. Gösterilen çabaların gerisinde, toplumsal yaşamda kişisel, ahlaksal, politik denetlemenin farklı biçimlerde belirmesinin ve sonunda çocukluk döneminin kişiliğin gelişim sürecindeki öneminin ayırdına varılmasının ağırlıklı yeri olduğu gözden kaçmamalıdır.

- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) (1989)
- Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 182 Sayılı Konvansiyonu: Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Yasaklanması ve Sonlandırılmasına İlişkin İvedi Eylem Hakkında Sözleşme (1999)
- Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fuhuşu ve Çocuk Pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokol (2000)

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS):

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS), “insan hakları” kapsamına giren sürece uyum sağlayacak biçimde kaleme alınarak 20 Kasım 1989'da BM Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Sözleşme, iki ülke dışında, tüm dünya ülkeleri tarafından kabul edilen, günümüzde en geniş çerçevede onay gören uluslararası yasal düzenlemedir. 1990'da New York'taki Dünya Çocuk Zirvesi süresinde sözleşmeyi imzalayan Türkiye, 1994'te Parlamento'da inceleyip kabul etmiş, 27 Ocak 1995'te yürürlüğe konmak üzere Resmi Gazete'de yayınlamıştır.

Sözleşme kapsamındaki maddeler çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılma hakkı olarak dört ana başlık altında toplanmaktadır. Her ne kadar sözleşmenin tüm maddeleri ilgili olsa da çocuğun “cinsel sömürüden” korunması hususunu doğrudan düzenleyen BMÇHS'nin 34. maddesidir.

BMÇHS md. 34: “Taraf devletler fuhuş ve pornografi dahil çocuğu her türlü sömürü ve suistimalden koruyacaktır.”

BMÇHS'nin bir sonraki 35. maddesi: “Taraf Devletler her ne nedenle ve biçimde olursa olsun çocukların kaçırılmaları, satılmaları, fuhşa zorlanmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar”, demek suretiyle çocuğun fuhşa zorlanmasının önüne geçilmesini emrediyor.

Çocuğun seks işçisi olarak cinsel sömürüsü ve mağdur edilmesi aynı zamanda fiziksel ve duygusal sömürüyü de içerdiği belirtilmişti. O halde BMÇHS'nin 36. maddesi de konumuzla doğrudan ilintilidir.

BMÇHS md 36: “Taraflar devletler çocuğun esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı onu koruyacaktır.”

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 1999 tarihinde Cenevre'de kabul edip onayladığı 182 sayılı “Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerini Yasaklamak ve Ortadan Kaldırmak İçin İvedi Eylem Hakkındaki Sözleşme” taraflar devletleri çocuğun sağlığını ve güvenliğini olumsuz yönde etkileyecek, ahlaksal yönden yozlaşma sonucunu doğuracak olan çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini önlemek için çaba göstermeleri yönünde yükümlü kılmaktadır. Sözleşmenin 3. maddesinde kölelik ve köle benzeri uygulamalar sıralanmaktadır.

ILO Konvansiyonu 182, md. 3

- Kölelik ve Köle Benzeri Uygulamalar
 - Çocuğun Satışı
 - Çocuğun Borçlandırılarak Bağlı Kılınması
 - Fuhuş Amacıyla Sunumu
 - Alışverişe Konu Edilmesi
 - Pornografik Malzeme Olarak Kullanımı

Ulusal Mevzuatta İlgili Hükümler

Ülkemizde seks işçiliği konusundaki yasal düzenleme, devlet tarafından ruhsatlandırılmış genelevlerde kayıtlı seks işçilerinin (genel kadınların) çalışmasını öngören bir özellikte olduğu için “düzenleyici” niteliktedir. Bu konuda Anayasa'mızdan başlayarak ilgili Yasa ve Tüzükler gözden geçirilecektir.

Anayasa

Objektif hukuk piramidinin tepesinde yer alan Anayasanın 58. maddesi gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlık ve cehaletten korumak üzere önlem alması için devleti yükümlü kılıyor. Özellikle ticari seks sektöründe mağdur edilen çocuk ve gençlerin ayrıca içki ve madde bağımlısı olma riski çok yüksek. O halde, çocuk ve gençler bu yönden Anayasanın koruma şemsiyesi altındalar. Ayrıca BMÇHS md. 33: “Taraflar Devletler çocukların uyuşturucu ve psikotrop madde kullanımından korumak için uygun önlemler alır.” demek suretiyle Anayasanın ilgili maddesiyle koşut (parallel) çizgidedir.

Türk Ceza Kanunu

Haziran 2005'te yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanununun “Fuhuş” başlığını taşıyan 227. maddesi çocuk veya yetişkin bir kimseyi fuhşa özendirir, bunun yolunu kolaylaştıran, barındıran ve insan ticareti yoluyla ülkeye sokan, fuhşa sürükleyen kişilerin eylemlerini “suç” sayıyor ve cezalandırıyor.

Hile, tehdit, cebir yolu ile bir kimsenin çaresizliğinden yararlanarak, bir kimseyi fuhuş yapmaya sürükleyen kişiler ile, söz konusu eylemlerin eş, ana-baba, kardeş, eşin ana-babası ya da bir kimseyi

yasal açıdan koruma görevini üstlenmiş olanlar tarafından yaptırılması durumunda ise ağırlaştırıcı cezalar verilmesini öngörüyor.

Özetlenecek olursa; yasa koyucu tek başına fuhuş yapmayı “suç” saymıyor; bireyi fuhşa sunmak, çalıştırmak, çıkar sağlamak için onu “meta” gibi kullanarak mağdur etmek “suç”tur.

TCK md. 77

- c) İşkence, eziyet ve köleleştirme,
- f) Cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı,
- g) Zorla hamile bırakma,
- h) Zorla fuhşa sevk etme

fiillerini “insanlığa karşı işlenen suçlar” kapsamında değerlendiriyor ve buna göre cezalandırıyor.

TCK md. 80

İnsan Ticareti ana başlığı altındaki TCK'nun 80. maddesinde 5560 sayılı Kanunla 06.12.2006 tarihinde değişiklik yapılarak zorla çalıştırma, hizmet ettirerek esarete tabi kılma eylemlerine “fuhuş yaptırma” da eklenmiştir.

İnsan ticareti; bireyin bir yerden başka bir yere götürülmesi, zorla çalıştırılması, fuhuş yapmaya zorlanması, tutsaklığa eşit muamelelere maruz bırakılmasıdır. İnsan ticareti yoluyla bir kimseyi sınır ötesi taşıyanların, uygulamada çoğunlukla ülkeye soktukları bireylerin (genellikle kadınlar) çoğu kez pasaportlarını ellerinden alarak, saklayarak, kendilerine karşı borçlandırarak (çoğu kez Dolar bazında) bir ev ya da otelde fuhuş yapmaya zorladıkları saptandığından, ilgili maddeye “fuhuş yaptırma” hususunun eklenmesi gereği doğmuştur.

Yakın geçmişte, ülkeye insan ticareti yoluyla getirilip tutsak edilen, zorla fuhuş yaptırılan yabancı uyruklularla ilgili kurtarma operasyonları ve gereken resmi işlemlerin tamamlanarak sınırdışı edildikleri medya aracılığıyla kamuoyuna yansıtılmıştı. Söz konusu kişiler daha çok Moldova, Ukrayna, Romanya, Kırgızistan, Özbekistan, Gürcistan'dan fuhuş yapmak üzere bilerek ya da kandırılarak getirilip yasal olmayan yollardan ülkeye sokulanlardır.

Pasaport Kanunu

Pasaport Kanununun 8. maddesi bulaşıcı hastalığı olanların, fahişelerin ve kadınları fuhşa sevk ederek geçinmeyi meslek edinenlerle, beyaz kadın ticareti yapanların Türkiye'ye girmelerini yasaklamaktadır. Fuhuş yaptıkları polis baskısıyla ortaya çıkarılarak sınırdışı edilenlerin tekrar ülkeye girişleri yasaktır. Yakalandıklarında, daha önce parmak izleri alındığından, yeniden giriş yapmaya çabalayanlar parmak izlerinden yakalanıyor.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu 5/B maddesi yabancı memleketlerden Türkiye'ye kaçanlarla memleket dışına çıkarılanların parmak izlerini ve fotoğraflarını almaya polisi yetkili kılıyor. Aynı maddenin D paragrafında ise polise, fuhuş ve fuhuş yüzünden bulaşıcı hastalıklarla mücadele nizamname ve talimatnameleri hükümleri uyarınca kendilerine “umumi ev sahibi”, “birleşme yeri sahibi”, ve “umumi kadın” adı verilenlerle, alışkanlık ya da çıkar kastıyla kendilerini başkalarının

zevkine terk edenlerin, fuhşa aracılık edenlerin, beyaz kadın ticaretiyle meşgul olanların ve umumi kadın patronlarının da parmak izlerini ve fotoğraflarını alma yetkisi veriliyor.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu Madde 8/C

Polisin kat'i delil elde etmesi halinde mevzuata aykırı faaliyet gösteren genelevler, birleşme yerleri ve fuhuş yapılan yer ve evleri mahallin en büyük mülki amirinin emriyle faaliyetten men edilir/kapatılır.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu Madde 12/2:

18 yaşından küçük olanların korunması ile ilgili madde: Yasal istisnalar dışında eğlence, oyun, içki vb. amaçlı umuma açık ve açılması izne bağlı yerlerde 18 yaşından küçükler çalıştırılmaz. Bar, pavyon, gazino, meyhane gibi içkili yerler ile kiraathane ve oyun oynatılan benzeri yerlere yanlarında veli ve vasileri olsa bile 18 yaşını doldurmamış küçüklerin girmesini polis men eder.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu 1934 yılında yürürlüğe girmiştir. Birçok maddesi hızla değişen günümüz koşullarına uygun olmadığı, güncelliğini yitirdiği için değiştirilmiş ve kaldırılmıştır. Halen polis görev ve yetkilerini belirleyen çağdaş bir yasa düzenlenmesi için bir tasarının hazırlık çalışmaları sürmektedir.

Umumi Hıfzısıhha Kanunu

Birinci maddesi “Memleketin sıhhi şartlarını ıslah ve milletin sıhhatine zarar veren bütün hastalıklar veya sair muzır amillerle mücadele etmek ve müstakbel neslin sıhatli olarak yetişmesini temin ve halkı tıbbi ve içtimai muavenete mazhar eylemek umumi Devlet hizmetlerindedir” olarak başlayan Umumi Hıfzısıhha Kanunu 1930 yılında yürürlüğe girmiştir.

Kanunun Üçüncü bölümü “umumi kadın” lar hakkındadır. Kanun, Sağlık (ve Sosyal Yardım – eski adıyla) ve İçişleri Bakanlıklarının bir tüzük yayımlayarak cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların önlenmesi amacıyla “umumi kadınlar ve evlerin” uyması gereken kuralların saptanmasını gerekli görmüştür.

Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklar Tüzüğü

Umumi Hıfzısıhha Kanunu’na dayanılarak yayımlanan ilk tüzük, 1933 tarihinde yürürlüğe giren “Fuhuş Yüzünden Bulaşan Hastalıklarla Mücadele Nizamnamesi” dir. Bu nizamname 1961 yılında yenilenmiş ve “Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü” adını almıştır.

Tüzük 1960’lı yıllarda çıkarıldığı biçimi ile çok az bir değişiklikle günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Tüzüğün 1973 yılında bazı maddeleri yürürlükten kaldırılmış ve eklemeler yapılmış olsa da 1800’lü yıllarda dünyada başlayan düzenleyici mevzuatın halen yürürlükte olan nadir örneklerinden birini oluşturmaktadır. Tüzüğe göre fuhuşla ilgili idari işleri illerde valilikler tarafından oluşturulan “Fuhuşla Mücadele Komisyonu” yürütür. Komisyonun amacı fuhuşu denetlemek, fuhuş nedeniyle bulaşan zührevi hastalıkların yayılmasına ve bu yüzden amme düzeninin bozulmasını engellemektir. Komisyonun temel sorumluluk alanları şunlardır:

- Genelevlerin açılmasına karar vermek ve ruhsatlandırmak,
- Genel kadın olarak tanımlanan seks işçilerinin kayıt altına alınmasını sağlamak,

- Genel kadınların düzenli sağlık muayeneleri olmalarını sağlamak,
- Tek başına fuhuş yapılan birleşme evlerini ruhsatlandırmak.

Tüzüğe göre genel kadın, seks işçiliğini alışkanlık haline getirmiş, 21 yaşını bitirmiş, evli olmayan, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kadındır. Bu kadınlar seks işçiliğine devam etmek için “vesika” almak (tescil edilmek) zorundadır. Genel kadın olarak tescil edilen adınlar haftada iki kez muayene olmak koşulu ile komisyon tarafından ruhsatlandırılmış “genelev” lerde çalışmak zorundadır. 21 yaşından küçük ve 18 yaşından büyük olanlar ve komisyon tarafından kaydı uygun görülmeyenler “sağlık tedbiri uygulanacak kadın” kapsamında değerlendirilirler. Bu seks işçileri genelevlerde çalışamazlar ve on günde bir muayene olmak zorundadır. Tüzüğün kapsamında olan birleşme evleri, tek başına fuhuş yapılmasına olanak sağlayan yerlerdir ancak uygulamada ruhsat verilen yer bulunmamaktadır.

Tüzüğün önemli bir bölümü genelevlerin ruhsatlandırılması ve muayenelerin yapılma biçimine ilişkindir. Okul, cami benzeri yerlerin yakınlarına genelev açılmayacağı gibi genelevlerde içki satışı ve küçüklerin genelevlere kabul edilmesi yasaktır.

İffetli Kadın – Genel Kadın Ayrımı

Öncelikle tüzükte yer alan iki kavram üzerinde biraz daha durmak yerinde olur. Biri “kadın” ikincisi “namus” olan bu iki kavramın tüzükte yer alması toplumun genel bakış açısını da yansıtmaya açısından önemlidir. Tüzüğün başlığı dışında birçok değişik madde içinde “kadın” kavramı yinelenerek yer alıyor. Şöyle ki;

- “genel kadın”
- “kadını fuhşa sürükleyen sebepler”
- “21 yaşını bitirmemiş kadın ve kızlar”
- “genel kadın olarak tescil edilenler”
- “tek başına fuhuş yapan kadınlar”
- “fuhuş sanat ve geçim vasıtası yapan kadınlar” vb. ifadeler.

Birçok yerde “kadın” sözcüğünün geçmesinin yanında bir de tüzüğün 20. maddesine baktığımızda;

“Mükereren ve birçok erkekle münasebette bulunması dolayısıyla birçok kadın fuhuş sanat edindiğinden...”

ifadesi seks çalışanının kadın, ilişkiye girdiği kişininse erkek olduğu yönündeki toplumun belleğinde yer etmiş varsayım paralelinde bir düzenlemenin yapılmış olduğunu düşündürüyor.

Tüzüğün aynı 20. maddesinde komisyonun öncelikli görevinin, kadını fuhşa sürükleyen sebepleri araştırarak, onun tekrar “namuslu bir hayata” dönmesini sağlayacak önlemleri düşünmek olduğuna işaret ediliyor. “Namuslu bir hayata geri dönmesi” ibaresi tersinden değerlendirildiğinde seks çalışanının namuslu olmayan bir yaşam sürdürdüğü ifade ediliyor. Bu da kendisi hakkındaki toplumun “kötü kadın”, “iffetsiz” imgesini (imaj) pekiştiriyor.

“Namus” kelimesinin sözlük anlamı; dürüstlük, doğruluk, iffet, halk arasında saygınlığını korumak; “namusuyla yaşamak” sözünün karşılığı ahlak ve onuruna bağlı yaşamak şeklinde açıklanıyor. O halde toplumun da seks çalışanını etiketlemesini, dışlamasını, soyutlamasını eleştirmeli miyiz? O toplumda geçerli ahlak kurallarını çiğneyerek kendisine saygılı davranılmasını talep etme hakkını yitirmiş midir? Seks çalışanı bir birey olarak acaba doğru ve dürüst davranamaz mı? Üçüncü kişilerin seks çalışanına bakış açısı, konunun ayrıntılarının ayırıcılığına varılmadan yüzeyde yapılmış

değerlendirmelere dayanıyor. Böylesine tek yanlı yargılamalar, bireyin hangi nedenlerle yaşam koşullarının zorlaması ya da zorlanmalarla bu alanda çalışmak durumunda kaldığını düşünmeden yapılmaktadır. Unutulmaması gereken bir husus; baskı yapma, şiddet gösterme, şiddete yol açar. Ötekileştirilen, soyutlanan, marjinalleştirilen kişinin, kendisine yapılan farklı biçimlerde tepki gösterme olasılığı yüksektir.

Herkes “ayrım gözetilmeksizin” kanun önünde eşittir. (Anayasa madde 10, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi) Toplumda bireylerin tümüne “empatiyle” yaklaşmak, “insan merkezli” eşit davranmak emri hukukun sözü (lafzı) ve ruhunda yer alıyor. Aksi halde “herkes haklı ama ben daha haklıyım” anlayışı geçerli olacaktır.

Tüzüğün Uygulanmasında Sorunlar

Türkiye’de ruhsatlı olarak çalışan 56 genelev bulunmaktadır ve bu genelevlerde yaklaşık 3.000 kadar seks işçisi çalışmaktadır. Sağlık tedbiri kapsamındaki seks işçileri (seks işçiliği yaptığı saptanan ancak tescil edilmeyen) dahil toplam kayıtlı seks işçisi sayısı ise yaklaşık 15.000 kadardır. Buna karşın Türkiye’deki kadın ve transgender (travesti ve transseksüel) seks işçilerinin sayısının 100.000 civarında olduğu ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle 85.000 seks işçisi yasadışı (tüzüğün tanımı ile gizli) çalışmaktadır. Bu toplama sayıları giderek artmakta olan yabancı seks işçileri dahil değildir. Ayrıca sayıları yabancı seks işçileri kadar olmamasına ve lokal özellik göstermelerine karşın erkek seks işçileri de bu sayıya dahil edilmemiştir. Başta İstanbul olmak üzere onbinlerce seks işçisi sokak ve caddelerde, özel randevu evlerinde, masaj salonlarında, bar, gece kulübü ve pavyon benzeri mekanlarda hatta otobüs ve minibüslerde çalışmaktadır.

İstanbul dahil olmak üzere pek çok ilde seks işçiliği yapmak için müracaat eden ya da yasadışı fuhuş yaparken yakalanan seks işçilerinin tescili yapılmamaktadır. Bu nedenle İstanbul’da kayıtlı seks işçisi sayısı çok azalmıştır ve genelevde 126 kadın çalışmaktadır. Çok az ilde yeni kayıt yapılmaktaysa da bu illerden İstanbul dahil olmak üzere diğer illere nakil konusunda zorluklar yaşanmaktadır.

Yasal olarak genelevlerde çalışmak sadece kadınlar için olanaklı olduğundan travesti ve transseksüel seks işçilerinin çalışmaları yasaktır. Transseksüel seks işçileri ancak cinsiyet değiştirme operasyonu sonrası genelevlerde çalışabilirler.

Geçmişte genelevlerde çalıştırılan kadınların pek çoğu kandırılmış ve zorla fuhuş yaptırılan kadınlar olmasına karşın son yıllarda kendi onayları dahilinde çalışan seks işçileri özellikle İstanbul Genelevinde çalışanların çoğunluğunu oluşturmaktadır. Kadınların zorla çalıştırılmasına olanak sağlayan borçlandırma, şiddet uygulama ve tehdit benzeri uygulamaların büyük ölçüde ortadan kalktığı bildirilmektedir. Bu nedenle seks işçiliği için elverişli yerler olma konumunu kazanan genelevlerde çalışmak isteyen seks işçilerinin Fuhuşla Mücadele Komisyonları tarafından tescil edilmemesini anlamak zordur. Benzer biçimde komisyonlar yeni genelev açılışlarını da onaylamakta isteksiz davranmaktadır.

Tek başına fuhuş yapmaya olanak veren ve birleşme evi olarak adlandırılan mekanlar geldiğimiz noktada çok önem kazanmasına karşın fuhuşla mücadele komisyonları tarafından ruhsat verilmemektedir. Birleşme evleri sokakta yasadışı olarak çalışmak istemeyen seks işçileri için elverişli bir alternatif olabilir.

Genelevlerin İstanbul’daki önemli sorunlarından biri yabancı seks işçiliği ve özel randevu evleri ile rekabet etmedeki yetersizlikleridir. Genelevlerde içki ve eğlence yasaktır. Müşterilerin cinsel ilişki

yanı sıra eğlence de taleplerinin olduğunu ileri süren genelev sahipleri, işlerinin eskisi gibi yürümediğinden şikayetçidir. Benzer şikayetler seks işçileri tarafından da ifade edilmektedir. Ayrıca zaman zaman evlerin dış ortamdan soyutlanmasını amaçlayan tedbirlere başvurulmaktadır. Bunların arasında evlerin bir anlamda vitrini olan alt kat camekanlarının buzlu cam ile kaplanması ya da boyanması gibi tedbirler sayılabilir. Seks işçilerinin bazıları ailelerinden gizli olarak çalıştıklarını vurgulayarak bu uygulamaya karşı çıkmaktadır. Camekanlı ortamda çalıştıklarında kalabalık arasında bir tanıdıklarına rastladıklarında kolayca gizlenmelerinin mümkün olduğunu ileri süren seks işçileri camların kaplanmasıyla güvenliklerinin tehlikeye gireceğini bildirmektedir.

Ülkemizdeki yasal sistemin olumlu yönleri olduğu gibi olumsuz yönlerinin de olduğundan bahsedilebilir.

- Genelevler seks işçileri için yasadışı çalışma koşullarına göre daha güvenli yerlerdir.
- Genelevlerde niteliği konusunda yetersizlikler bulunsa da düzenli sağlık kontrolleri yapılmaktadır.
- Şiddet, sömürü ve zorla çalışmanın önlenmesi bakımından genelevler daha denetlenebilir mekanlardır.
- Genelevler STK'ların çalışmaları için elverişli yerlerdir.
- Seks işçileri SSK'ya bağlı olmak zorundadır.

Olumlu yönlerin yanı sıra düzenlemenin olumsuz yönleri de bulunmaktadır.

- Seks işçileri idarenin keyfi uygulamalarına maruz kalabilmektedirler.
- Seks işçileri sadece çalışan konumunda ve ruhsatlı yerlerde çalışmak zorundadır.
- Seks işçileri müşteri seçme konusunda daha elverişsiz konumdadır.
- Seks işçileri kayıt altına alındıktan sonra kendilerine çalışmama konusunda seçim hakkı tanınmamaktadır.
- Seks işçileri her ne kadar sigortalı olsalar da hastalık sigortası kapsamında değildir.
- Kayıt altına alınmak aynı zamanda adli sicillerine de fuhuş yaptıklarının işlenmesi anlamına gelmekte ve bu durum kendilerinin ve çocuklarının sosyal yaşamlarında ayrımcılığa uğramalarına neden olmaktadır.
- Seks işçilerinin seyahat hakları sınırlıdır. Buldukları ilin sınırlarının dışına çıkabilmeleri için resmi izin almaları gerekir.
- Seks işçileri İstanbul hariç genelevde yaşamak zorundadır. Genelevi terketmeleri izne tabidir.
- Seks işçileri evlenemezler. Evlendikleri takdirde seks işçiliğini bırakmak zorundadırlar.

Yukarıda sıralanan olumsuzluklara karşın yine de genelev sisteminin yasadışı fuhuş sektöründe yaşanan insan hakları ihlalleri, şiddet, sömürü ve riskler göz önüne alındığında seks işçileri açısından daha elverişli bir düzenleme olduğu ileri sürülebilir. Kaldı ki bu olumsuzluklar idari tedbirlerle ortadan kaldırılabilecek nitelikteki sorunlardan oluşmaktadır. Ne var ki bir taraftan resmi kesimi oluşturan Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlıkları yetkilileri, diğer taraftan sivil toplum kuruluşları mensupları ve seks işçileri tüzüğün değişmesi yönünde fikir birliğinde olmalarına karşın henüz sonuç alınabilecek bir adım atılmamıştır.

Tüzüğün değişmesi konusundaki önemli sorunlardan bir tanesinin düzenlemenin niteliği olduğu konusunda görüş birliği vardır. Bilindiği gibi tüzükler siyasi iradenin onayı ile yürürlüğe giren, değiştirilen ya da kaldırılan nitelikteki düzenlemelerdir. Fuhuş konusundaki bir değişikliğin hiçbir hükümet tarafından göze alınamayacağı konusundaki görüş yaygındır.

Ticari Seks ve İnsan Hakları

Günümüzde “*insan hakları*”, her çağdaş ve demokratik devletin, bu arada Türkiye Cumhuriyeti’nin, bütün insanlar için gerçekleştirmeye çalıştığı temel ve vazgeçilmez değerleri ifade etmektedir. Cinsellikle ilgili en yüksek sağlık standardına sahip olma hakkı; aile planlaması ve üreme sağlığı hakkı; işkenceden, insanlık dışı ve aşağılayıcı cezalandırma ve muameleden muaf olma hakkı; cinsiyet temelli ayrımcılıktan muaf olma hakkı; özel yaşamın gizliliği hakkı; bedenine sahip olma hakkı; güvenli ve doyurucu bir cinsel yaşama sahip olma hakkı benzeri evrensel kavramlar pek çok uluslar arası anlaşma ve belgede tanımlanmıştır ve uluslardan bu hakların gerçekleştirilmesi, yerleştirilmesi ve korunması beklenmektedir.

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (Sosyal Haklar Sözleşmesi),
- Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (Siyasal Haklar Sözleşmesi),
- Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tüm Biçimleriyle Yok Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme,
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve
- İşkence ve İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele veya Cezalara Karşı Avrupa Sözleşmesi, söz konusu hakları güvence altına alan önemli belgelerdir.

Ülkemiz tarafından da 2003 yılında onaylanan Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 12. maddesi Sözleşme’ye taraf devletlerin, herkesin, ulaşılabilecek en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına sahip olma hakkını kabul etmesini istemektedir. Bu hakkın gerçekleşmesi için salgın, yöresel, mesleki ve diğer hastalıkların önlenmesini, tedavisi ve kontrolünü; hastalık durumunda herkese tıbbi hizmet ve tıbbi bakım sağlayacak koşulların yaratılmasını gerekli görmektedir. Bu hak kapsamına cinsel ve üreme sağlığı hakları da dahil edilmiştir ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemi vurgulanmıştır. Her ne kadar HIV/AIDS ve diğer cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar özellikle bu sözleşmede belirtilmemişse de uzmanlar HIV/AIDS önleme, tanı ve tedavi hizmetlerine ulaşım hakkının sağlık hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini kabul etmektedirler.

Uluslar arası pek çok anlaşma, sözleşme ve belgede sağlık hakkının gerçekleşmesinde cinsel ve üreme sağlığı haklarının önemi vurgulanmıştır. Cinsel ve üreme sağlığı hakkı; bireylerin sahip olacakları çocuk sayısını ve çocukları arasındaki zaman aralıklarını kararlaştırma ve bunun için gereken bilgi, eğitim ve hizmetlere ulaşma; cinsel şiddetten korunma ve doyurucu bir cinsel yaşama sahip olma haklarını kapsar.

Yukarıda bahsi geçen sözleşmelerde seks işçiliğine doğrudan bir gönderme olmamasına karşın evrensel insan haklarından tüm bireylerin eşit ölçüde yararlanması ilkesi gereğince seks işçilerinin insan haklarının da bu sözleşmelerde güvence altına alındığı ileri sürülebilir.

Doğrudan seks işçilerine yönelik olarak hazırlanmış uluslar arası temel belge 1949 tarihli ***İnsan Ticaretinin ve İnsanların Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Yasaklanmasına Dair Sözleşme***’dir. Bu sözleşme ile bireyin onayı dahilinde olsa bile;

- Bir kimseyi seks işçiliğine teşvik eden, zorlayan veya işe alan,
- Bir kimsenin seks işçiliği yoluyla kazandığı gelire el koyan,
- Genelev çalıştıran, yöneten ya da genelev açılmasına mali katkı sağlayan,
- Fuhuş amacıyla yer temin eden kişiler cezalandırılması kararlaştırılmıştır.

Yetmişbeş ülke tarafından onaylanmış olmasına karşın bu sözleşmenin uygulanması sınırlı olmuştur. Sözleşmede fuhşa zorlama ve gönüllü olarak seks işçiliği yapma arasında bir fark gözetilmemiş, fuhşun sonlandırılmasını amaçlanmıştır. Bu yönü ile kadınların korunmasını amaçlayan diğer uluslar arası, bölgesel ya da ulusal anlaşmalarla aynı paraleldedir. Kadınları tehlikelerden koruma amaçlı pek çok protokol, kadınların geçimlerini nasıl temin edecekleri konusunda seçim yapma haklarının olabileceği konusunu göz ardı eder.

Sanılanın aksine pek çok kadın, seks işçisi olmaya zorlanmaz. Seks işçilerinin çoğu ekonomik yetersizlik, özgürlük ve yoksulluk gibi çok farklı nedenlerle seks işçiliğine başlamaktadır. Ahlaki veya sağlık kaygıları nedeniyle seks işçiliğine karşı çıkmak her zaman uygun bir strateji değildir ve bazen olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına da neden olabilir. Kadınların çoğunun iş bulma olanağı çok sınırlıdır ve seks işçiliğinin yasaklanması yer altına itilmesine, sağlıklarının daha fazla risk altına sokulmasına ve haklarını kullanmalarına engel olmaktadır.

Seks işçiliğinin bireysel seçime bağlı bir iş olarak tanınması seks işçilerine yönelik şiddet ve sömürünün önlenmesi için gereklidir. Bu tutum seks işçilerinin kendilerini ve müşterilerini HIV/AIDS'e karşı koruyabilmeleri için de yararlı olacaktır. Ancak Uluslar arası sözleşmelerde fuhşa zorlanan ve şiddete uğrayan kadınların mağduriyetlerinin engellenmesi için kullanılan dil ve öngörülen önlemler bu tutumun gelişmesine engel olur niteliktedir ve seks işçilerinin çalışma koşullarını zorlaştırmakta ve onları mağdur konumuna itmektedir. Seks işçilerinin insan hakları konusunda seks işçileri kuruluşları tarafından yayımlanmış bildiriler bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi 1985 yılında Amsterdam'da Uluslararası Seks İşçileri Hakları Çalışma Komitesi tarafından açıklanan "Seks İşçileri Evrensel Bildirisi" dir.

Fuhşa zorlamayı ve şiddeti engellemek amacıyla kabul edilen pek çok sözleşme ve protokol seks işçiliğini seçen kişilerin haklarını kullanmalarını belli düzeylerde engeller niteliktedir. Örneğin insan ticaretinin önlenmesine yönelik olarak 2000 yılında kabul edilen "Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol" zorlama olmadan yapılan seks işçiliğini tanımlamadığı için pek çok göçmen seks işçisinin ülkeleri dışındaki çalışma koşulları zorlaşmıştır.

Seks işçilerinin haklarının korunması yönünde önemli sözleşmelerden biri de "Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tüm Biçimleriyle Yok Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme (CEDAW)" dir. Genel Kurulunun 18 Aralık 1979 tarihli ve 34/180 sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmış ve 3 Eylül 1981'de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını amaçlamakta ve 6. maddesi ile insan ticaretinin engellenmesi gereğini vurgulamaktadır. CEDAW'ın seks işçileri yönünden önemi, Genel Önerilerinin 19. maddesinin, toplumsal cinsiyete bağlı şiddetin önlenmesine yönelik olması ve "fahişelerin" şiddete daha fazla maruz kalan bir grup olduğuna vurgu yapılarak, korunmaları gereğini vurgulamasıdır. CEDAW'ın 24. maddesi ise seks işçiliği yapmakta olan kadınların sağlık gereksinimlerinin karşılanması ve sağlık haklarının kullanmalarına yöneliktir. Bu bağlamda CEDAW, seks işçiliğini ortadan kaldırmayı amaçlamayan ancak seks işçilerinin insan haklarını kullanmalarını destekler nitelikte bir sözleşmedir.

Seks işçileri ile ilgili diğer bir güncel Birleşmiş Milletler Sözleşmesi 2003 yılında yürürlüğe giren "Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Haklarının Korunması" sözleşmesidir. Bu sözleşme

seks işçilerinden doğrudan ilgili olmamasına karşın yasal konumlarına bakılmaksızın bir ülkede çalışmakta olan göçmen işçilerin kültürel, sosyal ve ekonomik haklarının korunması ile ilgilidir. Sözleşme henüz çok az ülke tarafından onaylanmıştır.

Seks işçilerinin insan haklarının korunmasını savunan uzmanlardan bazıları seks işçilerine yönelik özel bir Birleşmiş Milletler sözleşmesi ile seks işçilerinin haklarının korunmasını isterken, diğer bir grup Ekonomik ve Sosyal Haklar Sözleşmesi ile CEDAW'ın bu konuda yeterli olduğunu savunmaktadır. İkinci öneriyi savunanlar yeni bir sözleşmenin etkinliğinin sınırlı olacağını savunarak eldeki sözleşmelerin etkinliğinin artırılması yönünde çalışmanın daha verimli olacağını ileri sürmektedirler.

HIV/AIDS, Seks İşçileri ve İnsan Hakları

HIV/AIDS salgınının tüm dünyada giderek artan biçimde etkili olmasıyla ülkeler yeni sağlık ve hukuk sorunlarıyla karşılaşmakta ve bu sorunlara yanıt bulmakta zorlanmaktadır. UNAIDS (Birleşmiş Milletler HIV/AIDS Programı – Joint United Nations Programme on HIV/AIDS) gibi uluslararası kuruluşlar, ülkelere HIV/AIDS'e karşı verdikleri yanıtta rehberlik edecek dokümanların hazırlanmasında öncü olmuşlardır.

UNAIDS'in 1996 yılında yayımladığı "Uluslararası HIV/AIDS ve İnsan Hakları Rehberi" HIV/AIDS'in önlenmesi konusunda olduğu gibi insan haklarının korunmasında da bir rehber konumundadır. Rehberde seks işçilerinin insan haklarının korunmasına özel önem verilmektedir. HIV/AIDS bağlamında devletlerin seks işçileri dahil risk altındaki grupların konumlarını zorlaştıracak önlemlerden kaçınmaları gerektiğini vurgulayan rehber, ceza yasalarının insan hakları normları ile uyumlu olmaları gerektiğini öne sürerek bu yasaların seks işçilerini ve diğer risk altındaki grupları suçlayacak biçimde kötüye kullanılmamalarını salık vermektedir. Rehberde aynı zamanda seks işçilerine ve müşterilerine HIV önleme ve destek hizmetlerinin sunulmasının yasaklanmaması gerektiği belirtilmektedir.

Benzer özellikteki bir başka doküman UNAIDS'in Parlamentolararası Birliği tarafından yayımlanan "Kanun Yapıcılar için HIV/AIDS, Yasalar ve İnsan Hakları El Kitabı" dır. Rehberin ceza yasası ve seks işçiliği bölümü, cezalandırıcı yasaların seks işçilerini yer altına ittiği için HIV/AIDS önleme ve destek programlarını olumsuz etkilediğinin vurgulanması ile başlar. Seks işçiliğinin yasalarla düzenlenen özel bir hizmet biçimi olarak algılanması gerektiğini savunan rehber, sağlık ve güvenlik konusunda sektörün idarecilere sorumluluk verilmesini önermektedir. Rehberin önerilerinden bazıları şunlardır:

- İdarecilere yüklenen sorumluluk yasadışı bir sektörün oluşmasına yol açacak kadar ağır olmamalıdır.
- İşyerindeki kurallar ve kamu düzeninin sağlanması özel hizmet sunulan diğer işyerlerinden farklı olmamalıdır.
- İdareciler ve müşterilerin güvenli olmayan cinsel ilişki istekleri önlenmelidir.
- İdare prezervatif ve eğitim materyali sağlamakla yükümlü olmalıdır.
- Çalışanlar özel iş kontratları ile değil kadrolu olarak çalışmalı ve sosyal hizmetlerden ve iş yasalarından yararlanmalıdır.
- HIV ile yaşayan seks işçilerine özel yasaklar uygulanmamalı, sorumsuz davranışta bulunan sıra dışı vakalarda genel sağlık önlemleri uygulanmalıdır.

Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı

Bireyin cinsel ve üreme sağlığı onun en temel haklarından biridir ve sadece etkili sağlık müdahaleleri ile ilgili olmayıp, insan hakları ve sosyal adaletle doğrudan bağlantılıdır. Kadının bedeni üzerindeki haklarının tanınmasını gerektirir. Dünya genelinde irdeleyecek

olduğumuzda kadının üreme sağlığı ve cinsel sağlık hakkının da ondan esirgenmiş olduğunu, göz ardı edilerek çiğnendiğini görüyoruz.

WHO'nun (Dünya Sağlık Örgütü) verilerine göre yılda çoğu gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere 20 milyon güvenli olmayan düşük gerçekleşiyor ve bunların önemli bir bölümü annenin ölümüne ya da sakatlanmasına neden oluyor, birçok kadına dayak atılıyor, tecavüz ediliyor, ensest mağduru oluyor. İki milyon kadın ve kız çocuğunun seks işine zorlanarak kaydırıldığı belirtiliyor. İrdelenen konuların tümü iç içe ve giderek bir kartopu gibi büyüyerek çok ciddi tehlike arz etmekte, toplum yaşamının esenliği her yönden tehdit edilmektedir. Kadın sağlığını geliştirmenin önündeki temel engeller sosyo-ekonomik, yasal, kültürel etkenlere bağlıdır; onlar üzerine temellendirilmiştir.

SEKS İŞÇİLERİ EVRENSEL BİLDİRİSİ

yasalar; bireysel karar sonucu olan tüm fuhuş türleri suç olmaktan çıkarılmalıdır / fuhuş suç olmaktan çıkarılıp meslek standartlarına göre düzenlenmelidir / var olan pek çok meslek kollarının, seks işçilerini sömürdüğü unutulmamalı ve bu önlenmelidir / dolandırıcılık, baskı, şiddet, sübyancılık, çocuk işçi çalıştırma, tecavüz ve ırkçılığa karşı fuhuşla ilgili olsun olmasın, her yerde ve milli sınırlar ötesinde ceza yasaları düzenlenmelidir / seks işçilerinin örgütlenme, ülke içinde ve uluslararası seyahat özgürlüğünü engelleyen ve/ya engelleyecek şekilde yorumlanabilecek yasalar kaldırılmalıdır / seks işçilerinin özel hayatları olduğu ve ihlal edilemeyeceği ile ilgili düzenlemeler getirilmelidir.

insan hakları; seks işçileri için konuşma, seyahat, göç, çalışma, evlenme ve annelik özgürlüğü ile işsizlik sigortası, sağlık sigortası ve barınma dahil tüm insan hakları ve sivil özgürlükleri garanti altında olmalıdır / fuhuş ve eşcinselliğin bir suç durumu oluşturması temelinde insan hakları ihlal edilen herkese iltica hakkı verilmelidir.

çalışma koşulları; fuhuşu sistematik olarak bir bölgeye sınırlandıran yasalar engellenmelidir / seks işçilerine yaşayacakları ve çalışacakları yeri seçme özgürlüğü tanınmalıdır / seks işçilerinin hizmetlerini, başkalarının değil kendilerinin sağladığı koşullarda sürdürmeleri sağlanmalıdır / seks işçilerinin haklarını korumayı garanti eden ve seks işçilerinin şikayetlerini yönelebilecekleri bir komite oluşturulmalıdır / bu komite seks işçileri, avukatlar ve destekleyici diğer meslek temsilcilerinden oluşmalıdır / seks işçilerinin örgütlenmelerini ve bireysel güvenlikleri için birlikte çalışmalarını sınırlayacak yasalar engellenmelidir.

sağlık; bütün kadınlar ve erkekler cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve AIDS için düzenli sağlık taramaları için bilinçlendirilmelidir / sağlık kontrolleri tarih boyunca seks işçilerini denetlemek ve damgalamak için kullanıldığından; yetişkin seks işçileri, cinsel sağlık konusunda bilinçli oldukları sürece, zorunlu kontroller cinsel olarak aktif olan herkes için zorunlu olmadığı sürece kabul edilemez.

hizmetler; çocuk fuhşunu engellemek için evinden kaçmış çocuklara iş, danışmanlık, barınma hizmetleri ve yasal destek sağlanarak fırsatlar sağlanmalı ve durumları iyileştirilmelidir / seks işçilerinin de tüm vatandaşların sahip olduğu sosyal hak ve hizmetlerden yararlanmaları sağlanmalıdır / artık çalışmayan seks işçilerine sığınma evleri açılarak hizmetler sağlanmalı, mesleği bırakmak isteyen seks işçilerine eğitim programları düzenlenmelidir.

vergiler; seks işçileri ve fuhuş sektörüne hiçbir özel vergi uygulanmamalıdır / seks işçileri diğer serbest meslek sahipleri ve işverenlerle eşit olarak düzenli vergi ödemeli ve aynı haklara sahip olmalıdır.

kamuoyu; her ırk, cins ve milletten seks işçileri ve/ya eski seks işçilerini damgalayıp, ayırım gözetken sosyal yaptırımları değiştirmek için eğitim programları desteklenmelidir / fuhuş sektörü içinde müşterinin çok önemli ama hep göz ardı edilen rolünün toplum tarafından anlaşılmasına yardımcı olacak eğitim programları geliştirilmelidir, bununla beraber müşteriler de seks işçileri gibi suçlanmamalı ve damgalanmamalıdır.

seks işçileri ve eski seks işçilerinin hakları ve örgütlenmeleri için bu bildiri desteklenmelidir.

Kaynak: Seks İşçileri Evrensel Bildirisi, Uluslararası Seks İşçileri Hakları Çalışma Komitesi, Amsterdam 1985

